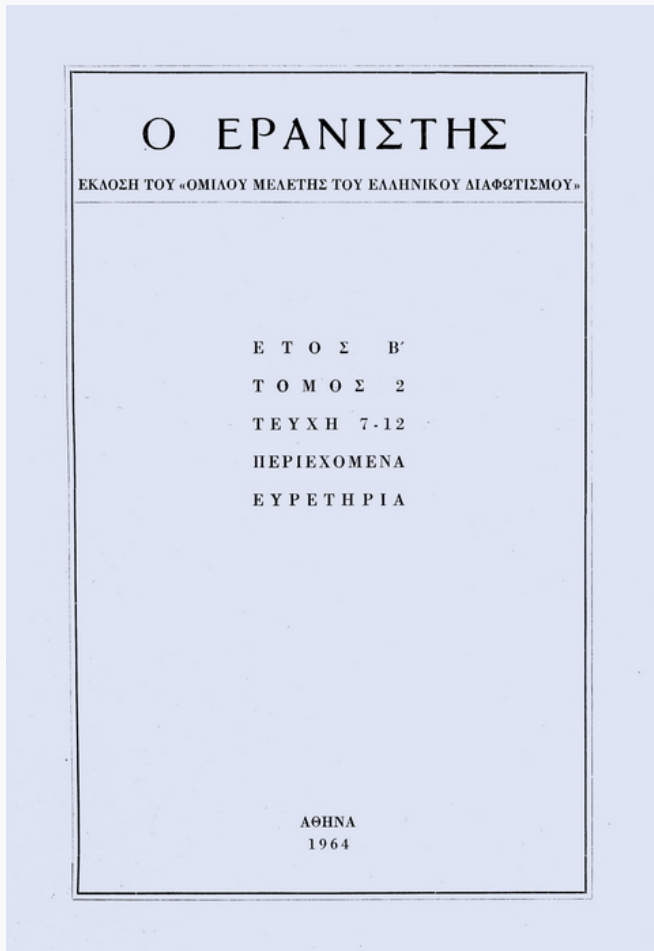

The Gleaner

Vol 2 (1964)

Η συνεργασία του Κωνστ. Νικολόπουλου στο γαλλικό Τύπο από το 1821 ως το 1824

Ιωάν. Κ. Δημάκης

doi: [10.12681/er.9635](https://doi.org/10.12681/er.9635)

Copyright © 2016, Ιωάν. Κ. Δημάκης

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

Δημάκης Ι. Κ. (2016). Η συνεργασία του Κωνστ. Νικολόπουλου στο γαλλικό Τύπο από το 1821 ως το 1824. *The Gleaner*, 2, 193–206. <https://doi.org/10.12681/er.9635>

Η ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ ΚΩΝΣΤ. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ ΣΤΟ ΓΑΛΛΙΚΟ ΤΥΠΟ ΑΠΟ ΤΟ 1821 ΩΣ ΤΟ 1824

“Όταν κηρύχθηκε η ελληνική επανάσταση, ο Κωνσταντίνος Νικολόπουλος¹ βρισκόταν στο Παρίσι. Έγκατεστημένος εκεί από το 1806, υπάλληλος της βιβλιοθήκης του Institut Royal de France, είχε αποκτήσει κιόλας κάποιο όνομα στους κύκλους των λογίων.

Μέσα στην ποικίλη δραστηριότητα που αναπτύσσει κατά τους χρόνους τούτους στη γαλλική πρωτεύουσα, ένα μέρος κατέχει η συνεργασία του στον γαλλικό τύπο και ιδιαιτέρως στα γαλλικά περιοδικά. Από το 1821 έως το 1824 τον βρίσκουμε να συνεργάζεται σε δύο παρισινές επιθεωρήσεις, την «Revue Encyclopédique» και τις «Tablettes Universelles». Πρόκειται για μηνιαίες εκδόσεις πολυσέλιδες (150-200 σελίδες το τεύχος), εξαιρετικής σπουδαιότητας για την παρακολούθηση των πνευματικών πραγμάτων της εποχής. Και οι δύο έχουν χαρακτηριστικά εγκυκλοπαιδικά, αποβλέπουν δηλαδή στην παρουσίαση και στην ανάλυση της σύγχρονης παραγωγής στις επιστήμες, στις τέχνες και στα γράμματα. Η κριτική του βιβλίου κατέχει ξεχωριστή θέση, κυρίως στη «Revue Encyclopédique», όπου αφιερώνονται δεκάδες σελίδες στην ανάλυση έργων από όλον τον κόσμο με την υπογραφή των πιδέγκύρων εκπροσώπων κάθε κλάδου και παρατίθενται μακροί βιβλιογραφικοί πίνακες. Οι «Tablettes Universelles» πάλι, διαθέτουν περισσότερο χώρο σε πρωτότυπη ύλη, όπως άρθρα σχετικά με θέματα πνευματικά και πολιτικά. Και τὰ δύο περιοδικά εμφανίζονται ως έξω-

1. Από τὰ λίγα που έχουν γραφή για τόν Νικολόπουλο, βλέπε Κ. Θ. Δημαρά, *‘Ο Κοραΐς και η εποχή του*, Αθήνα 1953, και Στ. Καρατζά, *Κοραΐς και Νικολόπουλος*, Αθήνα 1949. Επίσης τρία άρθρα του ‘Αγ. Τσέλαλη στην «Καθημερινή» τής 19 ‘Οκτωβρίου 1936 (σ. 1) και τής 4 και 26 ‘Απριλίου (σ. 4), όπου γίνεται λόγος και για μερικά από τὰ δημοσιεύματα

που εξετάζουμε πιδέ κάτω. Μερικές ακόμη βιβλιογραφικές ενδείξεις βρίσκει κανείς στη σ. 12, υποσημ. 2 τής μελέτης του Καρατζά, που αναφέραμε. Σ’ αυτά ως προσεθή ένα σημείωμα τής παρισινής εφημερίδας «La Presse» στο φύλλο τής 13 Δεκεμβρίου 1841, σ. 2 β, που γράφτηκε με άφορμή τὸ θάνατο του Νικολόπουλου και τὴν εκποίηση τῶν υπολοίπων τής βιβλιοθήκης του.

πολιτικά, κατά τὸ σύστημα πολλῶν περιοδικῶν τῆς ἐποχῆς, πού ζητοῦν ἔτσι νὰ ἀποφύγουν ὀρισμένες δεσμεύσεις, ὅπως ἡ καταβολὴ χρηματικῆς ἐγγυήσεως καὶ ἡ λογοκρισία, πράγματι ὅμως εἶναι φιλελευθέρων τάσεων. Τοῦτο διαφαίνεται ἐμμέσως στὴ «Revue Encyclopédique» ἀπὸ τὴ θέση πού παίρνουν πολλοὶ συνεργάτες τῆς· στίς κριτικὲς καὶ στίς ἀναλύσεις των καὶ σαφέστερα στίς «Tablettes Universelles» ἀπὸ τὸ ὄλο πνεῦμα τῶν ἄρθρων τῆς. Τὸ τελευταῖο ἄλλωστε περιοδικὸ θρῖσκεται κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιρροή τοῦ Guizot καὶ ἀποτελεῖ ὡς πρὸς τίς ἰδέες τὸν πρόδρομο τοῦ μεταγενέστερου φιλελευθέρου ὄργανου «Globe».¹ Εἰδικώτερα ἀπέναντι στὸν ἐλληνικὸν ἀγῶνα τόσο ἡ «Revue Encyclopédique» ὅσο καὶ οἱ «Tablettes Universelles» τηροῦν στάση εὐνοϊκῆ, ὅπως γίνεται φανερὸ εἴτε ἀπὸ συγκεκριμένους κρίσεις των εἴτε ἀπὸ τὸ χῶρο πού κατέχουν καὶ ἀπὸ τὸ φῶς μὲ τὸ ὁποῖο φωτίζονται στίς στήλες των τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδας².

Στὴν «Revue Encyclopédique» ὁ Νικολόπουλος εἶναι τακτικὸς συνεργάτης. Τὰ ἄρθρα του περιέχονται συνήθως στὸ τμήμα τοῦ περιοδικοῦ, πού ἐπιγράφεται «Nouvelles scientifiques et littéraires» καὶ εἰδικὰ στίς στήλες πού ἀναφέρονται στίς ἐλληνικὲς περιοχὲς ἢ σὲ ἄλλες χῶρες πού σχετίζονται μὲ τὴν Ἑλλάδα. Ἡ συνεργασία του αὐτῆ

1. Γιὰ τὰ γαλλικὰ περιοδικὰ τῆς Restauration καὶ τίς πολιτικὲς τους τάσεις, βλέπε τὰ γενικὰ ἔργα πού ἀναφέρονται στὸ γαλλικὸ τύπο καὶ στὴν ἐποχὴ τῆς Restauration. Ἀπὸ αὐτὰ σημειώνομε ἐνδεικτικῶς μερικὰ ἀπὸ τὰ πιὸ πρόσφατα, ὅπου μπορεῖ κανεὶς νὰ βρῆ καὶ ἀναλυτικὴ βιβλιογραφία :

— Raymond Manévy, *La presse française de Renaudot à Rochefort*. Paris 1958. (Εἰδικώτερα τὸ κεφάλαιο IV : La presse sous la Restauration ou de l'opposition à la Révolution).

— Charles Ledré, *Histoire de la Presse*. Paris 1958. (Εἰδικώτερα τὸ κεφάλ. VIII : La seconde Restauration et la presse).

— Berthier de Sauvigny, *La Restauration*. Paris 1955.

2. Γιὰ τὴ θέση τοῦ γαλλικοῦ περιοδικοῦ τύπου ἀπέναντι στὴν ἐλλη-

νικὴ ἐπανάσταση ἐκτὸς ἀπὸ μερικὲς σποραδικὲς πληροφορίες (καὶ ὄχι πάντοτε ἀκριβεῖς) πού βρίσκει κανεὶς στὰ ἄρθρα πού πραγματεύονται γενικὰ γιὰ τὸ γαλλικὸ φιλελληνισμό, χρήσιμα στοιχεῖα παρέχει τὸ τρίτομο ἔργο τοῦ René Canat, *L' Hellenisme des romantiques*. Paris 1951-1955. Γιὰ τὸν «Globe» εἰδικώτερα ὑπάρχει τὸ σύντομο μελέτημα τῆς Ἑλένης Καρατζᾶ : Τὸ παρισινὸ περιοδικὸ «Globe» καὶ ἡ ἐλληνικὴ ἐπανάσταση, «Mélanges O. et M. Merlier», I, σ. 55-82. Τὸ θέμα τῶν ἀντιδράσεων τοῦ γαλλικοῦ τύπου ἀπέναντι στὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδας κατὰ τὴν πρώτη περίοδο τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἀναλύεται διεξοδικὰ στὴ μακρὰ μελέτη, πού πρόκειται νὰ δημοσιεῦσωμε μὲ τὸν τίτλο *La guerre de l'indépendance grecque vue par la presse française (de 1821 à 1824)*.

έλληνικά πράγματα, μᾶς εἶναι θέβαια γνωστές καί ἀπό ἄλλες ἐγκυρότερες πηγές. Ὡστόσο τὰ ἄρθρα του παρουσιάζουν διπλό ἐνδιαφέρον. Ἀπό τή μιᾶ μεριά μᾶς παρέχουν μερικά στοιχεῖα εἴτε ἄγνωστα εἴτε πάντως χρήσιμα γιά διασταυρώσεις καί ἀπό τήν ἄλλη μᾶς διαφωτίζουν γιά τή θέση πού παίρνει ἀπέναντι σέ ὠρισμένα πρόσωπα τῆς ἐποχῆς του, καθῶς καί γιά ὠρισμένες προσωπικές του σχέσεις. Παρακάτω δίνουμε μιᾶ σύντομη περίληψη ἔλων τῶν ἄρθρων τοῦ Νικολόπουλου στή «Revue Encyclopédique» πού φέρνουν τήν ὑπογραφή του, σημειώνοντας συγχρόνως καί τίς ἀκριβεῖς παραπομπές των.

GRÈCE. CALAMATA. *Imprimerie. Nouveau Journal*: Ἐξαίρεται ὁ πατριωτισμὸς τῶν κατοίκων τῆς Πελοποννήσου καί οἱ θυσίες τους γιά τήν πατρίδα. Ἀναφέρεται ἔτι ἡ Πελοποννησιακὴ Γερουσία ἀποτελέστηκε ἀπὸ τοὺς πρὸ διακεκριμένους ἄνδρες. Σπουδαῖος εἶναι ὁ ρόλος τοῦ ἀρχιεπισκόπου Γερμανοῦ, πού ἠλεκτρίζει μὲ τοὺς λόγους του τὸ στρατὸ καί ἀσκεῖ τὴ μεγαλύτερη ἐπιρροή στὰ πνεύματα, ὥστε οἱ Ἕλληνες νὰ τὸν θεωροῦν ὡς ἕνα ἀπεσταλμένο τοῦ θεοῦ καί ἕναν ἀληθινὸ ἥρωα τῆς Ἐκκλησίας. Στὴν Καλαμάτα ἰδρύθηκε προσφάτως τυπογραφεῖο, ὅπου μεταξὺ ἄλλων τυπώνεται ἡ ἐξαιρετικὴ ἐφημερίδα «Ἑλληνικὴ Σάλπιγξ», πού διευθύνει ὁ ἐνάρετος καί φωτισμένος Θεόκλητος. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ἔτι ἡ Ἑλλάδα θὰ ξαναβρῇ τὴν ἐλευθερίαν της. (Tome XII, Cahier 35e, Novembre 1821, p. 449-450).

GRÈCE. ILE DE LEUCADE. *Poésie Dramatique*. Ὁ Ζαμπέλιος, Ἕλληνας σοφὸς ἀπὸ τὴ Λευκάδα, ἐδημοσίευσε πρόσφατα μιᾶ τραγωδία του μὲ τίτλο «Τιμολέων» ἐξαιρετικῆς ἀξίας, πού ἀποκαλύπτει τὴν ἰδιοφυΐαν τοῦ ἀνδρός. Ὁ ἴδιος συγγραφέας ἔχει ἀκόμη ἀνέκδοτες δύο ἄλλες τραγωδίες, τὸν «Σκεντέρμπεη» καί τὸν «Κωνσταντῖνο Παλαιολόγο». Τὸ λαμπρὸ δραματικὸ ταλέντο του δείχνει ἔτι θὰ γίνῃ ἴσως μιᾶ ἡμέρα ἡ δόξα τῆς ἀναγεννημένης Ἑλλάδας. (Tome XIII, Mars 1822, p. 715).

RUSSIE. ODESSA. *Théâtre grec*. Γίνεται λόγος γιά τὴν παράσταση τοῦ «Φιλοκτήτη» τοῦ Σοφοκλῆ στὴν Ὀδησσὸ σὲ μετάφραση στὴ νέα ἑλληνικὴ τοῦ Πίικολου, «jeune Grec d'un mérite distingué» καί γιά τίς θερμὲς ἐκδηλώσεις, πού ἐπακολούθησαν στὸ Θέατρο ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος. (Tome XIV, Avril 1822, p. 191).

GRÈCE. CORFOU. *Collections des actes du sénat péloponnésien*. Ἀναγγέλλεται ἡ μετάφραση στὴ γαλλικὴ ἀπὸ τὸ Μουστοξύδη ἔλων τῶν προκηρύξεων καί τῶν πράξεων τῆς πελοποννησιακῆς Γερουσίας. (Tome XIV, Avril 1822, p. 201).

CYDONIE. *Destruction des établissements d'instruction.* Ἐξηγείται ὅτι μὲ τὴ βάρβαρη τουρκικὴ καταστροφὴ τῶν Κυδωνιῶν δὲν ἀπέμεινε ἀπολύτως τίποτε ἀπὸ τὴ σπουδαιότατη Σχολὴ τῆς. (Tome XIV, Avril 1822, p. 201).

GRÈCE ATHÈNES. *Établissement d'instruction et d'utilité publique.* Ἡ Ἀθήνα πρόκειται νὰ γίνῃ ἡ πρωτεύουσα ἑλῆς τῆς Ἑλλάδας. Σὲ λίγο θὰ ξαναφανοῦν πάλι ἐκεῖ, ὅπως τὴν παλαιὰ ἐποχὴ, Σχολεῖα, Ἀκαδημίες, Μουσεῖα καὶ Βιβλιοθήκες. Οἱ Ἕλληνες εἶναι ἀποφασισμένοι νὰ ἀπελευθερώσουν ἔστω καὶ μόνοι τους τὴν πατρίδα τους ἢ νὰ πεθάνουν γι' αὐτή. (Tome XV, Juillet 1822, p. 201).

GRÈCE. *État de la nation.* Γίνεται λόγος γιὰ τὸ ὑπόμνημα τοῦ Κοραΐ «Mémoire sur l'état actuel de la civilisation dans la Grèce», ποῦ δημοσιεύθηκε τὸ 1803, καὶ παρατίθεται ἕνα ἀπόσπασμα σχετικὸ μὲ τὴ ναυτικὴ ἀνάπτυξη τῆς Ἑλλάδας καὶ τὸν ἀντίκτυπὸ τῆς στὴν πνευματικὴ ἐξέλιξη τῆς χώρας. Ἀναφέρονται ἐπίσης οἱ τελευταῖες γεμάτες ἐξαρση φράσεις τοῦ ὑπομνήματος καὶ ἐπιλέγεται: «O vénérable père de la nation grecque, vos vœux et ceux de vos compatriotes seront accomplis!» (Tome XV, Août 1822 p. 412).

GRÈCE. *Chant patriotique.* Κατὰ τὴν ἐκστρατεία τοῦ Χουρσὶτ στὴν Πελοπόννησο τὸ 1822 οἱ Ἕλληνες ἐπέδειξαν ἀπαράμιλλον ἡρωισμό, ἀντάξιον τῶν προγόνων τους. Σ' αὐτὸ πολὺ συνετέλεσε καὶ ἕνας ὠραῖος πατριωτικὸς ὕμνος, ποῦ συνέθεσε κάποιος Ἕλληνας καθηγητῆς καὶ ἐμελοποίησε ἕνας Γερμανὸς μουσικὸς. Ὁ ὕμνος αὐτὸς τραγουδιόταν ἀπὸ χιλιάδες νέους πολεμιστὲς, ἀκόμη καὶ ἀπὸ γέροντες. (Tome XVI, Octobre 1822, p. 201).

GRÈCE. PELOPONNÈSE. *Fondation d'une Académie Nationale.* Στὴν Πελοπόννησο ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ὀργάνωση μιᾶς ἐθνικῆς Ἀκαδημίας γιὰ τὴ μόρφωση τῶν νέων ποῦ δὲν εἶναι ἀκόμη σὲ ἡλικία νὰ πάρουν τὰ ὄπλα. Ὁ πρίγκηψ Μαυροκορδάτος διακρίνεται ὄλο καὶ περισσότερο γιὰ τὸ φλογερὸ πατριωτισμὸ του, τὴ σταθερότητά του καὶ ὅλες τὶς ὑψηλὲς ἀρετὲς, ποῦ κάνουν τὸν ἀληθινὸ πολιτικὸ. Ὁ ἐνθουσιασμὸς τοῦ ἑλληνικοῦ Ἔθνους μεγαλώνει ἡμέρα μὲ τὴν ἡμέρα, πρὸ πάντων μετὰ τὴν κατάληψη τοῦ Ναυπλίου. Ἡ ἐλπίδα νὰ ἀποκτήσουν οἱ Ἕλληνες σὲ λίγο μιὰ τιμητικὴ θέση ἀνάμεσα στὰ ἀνεξάρτητα καὶ πολιτισμένα ἔθνη γίνεται πιά σχεδὸν βεβαιότητα. (Tome XVII, Février 1823, p. 418).

GRÈCE ILES IONIENNES. *L'Académie grecque.* Ἡ «Ἑλληνικὴ Ἀκαδημία» θὰ ἰδρυθῇ ὀριστικὰ στὴν Κέρκυρα, σύμφωνα μὲ ἀπόφαση

τοῦ «philanthrope et honorable» Canning, ποῦ ἔδωσε συγχρόνως αὐστηρὲς διαταγὲς στὸν Maitland γιὰ τὴ δίκαιη μεταχείριση τῶν Ἑλλήνων. Γενικὸς διευθυντὴς τῆς Ἀκαδημίας θὰ εἶναι ὁ λόρδος Guilford, ἄνθρωπος ἀντάξιος τῆς Ἑλλάδας, ποῦ ἀσφαλῶς μὲ τὸ ζῆλο του καὶ τὴν ἀκούραστη δραστηριότητά του θὰ δώσῃ στὸ ἴδρυμα τὴ θέση ποῦ τοῦ ταιριάζει. (Tome XVIII, Juin 1823, p. 693-4).

GRÈCE. CORFOU. Ἀναγγέλλεται ἡ ὀριστικὴ ἐγκατάσταση στὴν Κέρκυρα τοῦ «Πανεπιστημίου τῶν Ἴονίων Νήσων» κάτω ἀπὸ τὴ διεύθυνση τοῦ λόρδου Guilford, «protecteur des lettres et ami de la nation grecque». Ἀναφέρονται οἱ καθηγητὲς τῆς Σχολῆς Βάμβας, Ἀσώπιος, Πίκκολος, ὁ καθένας μὲ ἐπαινετικούς χαρακτηρισμούς. Σημειώνεται ὅτι ὁ Guilford ἀνέθεσε σὲ φίλο του στὸ Παρίσι, τὸν M. N. (=Monsieur N. Πρόκειται πιθανώτατα γιὰ τὸν ἴδιο τὸν Νικολόπουλο) νὰ τοῦ ἀγοράσῃ ἔλα τὰ καλὰ βιβλία φιλοσοφίας, γιὰ νὰ τὰ προσφέρῃ στὸν Πίκκολο - πράξις ποῦ ἔρχεται νὰ προστεθῇ στίς τόσες ἄλλες εὐεργεσίες του, γιὰ τίς ὁποῖες θὰ εἶναι αἰώνια ἡ εὐγνωμοσύνη τῶν Ἑλλήνων. (Tome XX, Octobre 1823, p. 228).

CORFOU. Ἄλλη εὐεργεσία τοῦ λόρδου Guilford: Ἀπέκτησε γιὰ τὸ Πανεπιστήμιο τῆς Κερκύρας μιὰ ὠραία σειρὰ 20.000 ἐκμαγεῖων ἐλληνικῶν νομισμάτων μὲ τὴν περιγραφή τους ἀπὸ τὸν Mionnet.

Instruction publique. Αὐξάνεται ὁ ἀριθμὸς τῶν καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Κερκύρας. Μεταξὺ αὐτῶν μνημονεύονται μὲ ἐπαινετικούς χαρακτηρισμούς ὁ Ἀθανάσιος Πολίτης καὶ ὁ Ἀνδρέας Ἰδρωμένος. Ἡ ἀλληλοδιδασκτικὴ μέθοδος κάνει πάντοτε νέες προόδους στὰ νησιά. Οἱ κάτοικοι τῆς Κεφαλληνίας ἴδρυσαν πρὸ ὀλίγου ἓνα μεγάλο Λύκειο, ποῦ ἔχει κιόλας προοδεύσει. (Tome XX, Novembre 1823, p. 436).

GRÈCE. ATHÈNES. Ἀνοίχθηκε ἔρανος γιὰ τὴν ἀνέγερση μνημείου τοῦ Μάρκου Μπότσαρη. Πρὸς τιμὴ τοῦ ἥρωα ἐκυκλοφόρησαν πολλὰ ποιήματα: ἀπὸ αὐτὰ τὸ ἀξιολογώτερο εἶναι ἐνὸς νεαροῦ θεσσαλοῦ ποιητῆ (ποῦ δὲν κατανομάζεται) καὶ ἀπὸ τὸ ὁποῖο παρατίθεται ἓνα ἀπόσπασμα σὲ πεζὴ γαλλικὴ μετάφραση.

CRÈTE. *Nécrologie.* Νεκρολογεῖται μὲ λίγα λόγια ὁ Κανέλλος «jeune savant», ποῦ σπούδασε στὴ Γερμανία καὶ ποῦ πέθανε πρόωρα ἀπὸ χολέρα. (Tome XX, Novembre 1823, p. 436-7).

NOTICES SUR RHIGAS. Ἐξιστοροῦνται ἡ ζωὴ, ἡ δράσις - πολιτικὴ καὶ συγγραφικὴ - καὶ ὁ θάνατος τοῦ Ρήγα. Στὸ τέλος γίνεται λόγος γιὰ τὴν Πατρικὴν διδασκαλίαν τοῦ πατριάρχου Ἀθλήμου, καθὼς ἐπίσης

και για την *Ἀδελφική διδασκαλία*, που δημοσιεύτηκε σὺν ἀπάντησιν σ' αὐτὴ «*par un ami de Rhigas*» (Κοραΐ) και ἀπὸ τὴν ὁποία παρατίθενται μερικὰ χαρακτηριστικὰ ἀποσπάσματα. (Tome XXI, Février 1824, p. 75-8).

Τὸ ἄρθρο αὐτὸ τοῦ Νικολόπουλου ἐκυκλοφόρησε και ὡς ἀνάτυπο τὸ 1824, μὲ τὸν τίτλο «*Notice sur la vie et les écrits de Rhigas*». Τὸ ἴδιο ἄρθρο ἐδημοσιεύθηκε ἐπίσης μὲ μικρὲς τροποποιήσεις (περικοπὲς ἢ ἐπεκτάσεις) στὴ «*Biographie Universelle ancienne et moderne*» τοῦ Michaud¹ και στὴ «*Biographie Nouvelle des contemporains*»².

Στὶς «*Tablettes Universelles*» ὁ Νικολόπουλος δημοσιεύει ἐνυπόγραφο ἄρθρο μὲ τὰ ἀρχικά του C. N. μόνο μιὰ φορά, στὸ τεῦχος τῆς 14 Φεβρουαρίου 1824 (livraison 63e, p. 85-92), μὲ τὸν τίτλο «*De la Grèce et de son avenir*». Τὸ ἄρθρο αὐτὸ ἀπὸ ἀποψη περιεχομένου διαιρεῖται σὲ δύο μέρη. Στὸ πρῶτο ἐξετάζεται ἡ ἐθνολογικὴ κατάσταση τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν χριστιανικῶν λαῶν, ἐνῶ στὸ δεύτερο ἀναλύεται ἡ πολιτικὴ τῆς Ἀγγλίας και τῆς Ρωσίας ἀπέναντι στὴν ἑλληνικὴ ἐπανάσταση.

Ὁ συγγραφέας ἀρχίζοντας τὸ ἄρθρο του θεωρεῖ ἐκπληκτικὸ τὸ ὅτι ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάσταση δὲν ἔχει ἐξαπλωθῆ ὁμοίμορφα, ἀλλὰ ἐπαρχίες ἐπαναστατημένες θρῖσκονται πλάι σ' ἄλλες που δὲν ἔχουν καθόλου κινήθη. Αὐτὸ συμβαίνει γιατί οἱ Εὐρωπαῖοι ὑπήκοοι τῆς Πύλης δὲν ἀποτελοῦν ἕνα ἐνιαῖο ἔθνος, ἀλλὰ ἀποτελοῦνται ἀπὸ λαοὺς μὲ διαφορετικὴ καταγωγὴ και διαφέρουν ἀκόμα και σήμερα στὰ ἦθη, στὴ γλῶσσα και στοὺς πολιτικοὺς ὅρους. Αὐτοὶ οἱ λαοὶ εἶναι οἱ πῶς κάτω ἔξιν:

Οἱ Ἀρμένιοι. Κατοικοῦν πάντοτε στὶς πόλεις. Ἀποτελοῦν μᾶλλον κοινότητα διεσπαρμένη σὲ ὅλη τὴν ἐπιφάνεια τῆς Αὐτοκρατορίας.

Οἱ Ἀλβανοί. Ἀνήκουν σὲ διάφερα θρησκευόμενα, εἶναι ἔτοιμοι νὰ πουληθοῦν σ' αὐτὸν που προσφέρει τὰ περισσότερα και δὲν μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν σὺν ἕνα ἐνιαῖο ἔθνος.

Οἱ Μολδαβοὶ και οἱ Βλάχοι. Ἀπόγονοι πιθανῶς τῶν Ρωμαίων που ἐγκαταστάθηκαν στὴ Δακίαν τὴν ἐποχὴ τοῦ Τραϊανοῦ και τῶν διαδόχων του δὲν εἶναι ραγιαδες, ἀλλ' ἀπλῶς φόρου ὑποτελεῖς (tributaires). Πρὶν νὰ στείλῃ ἡ Πύλη τοὺς Ἑλληνας ὀσποδάρους, ἐκυβερνιόνταν ἀπὸ τοὺς βοῦδάρους και τοὺς εὐγενεῖς.

Οἱ Βούλγαροι. Εἶναι ταταρικῆς φυλῆς. Ζοῦν ὡς ραγιαδες, κάνουν

1. Βλ., Nouvelle édition, tome 2. "E. &, tome XVI, σ. 412-416 XXXV, σ. 527-528.

ζωή καθαρῶς ἀγροτική καὶ ποιμενική. Στὶς πόλεις τῆς χώρας των κατοικοῦν κυρίως Ἑλληγες.

Οἱ Σέρβοι. Εἶναι σλαβικῆς καταγωγῆς. Γενικῶς εἶναι φόρου ὑποτελεῖς καὶ ὄχι ραγιάδες.

Οἱ Ἑλληγες ἢ αὐτόχθονες. Εἶναι ραγιάδες ἀποκλεισμένοι ἀπὸ κάθε συμμετοχῆ στὴν πολιτικὴ ζωὴ καὶ στερημένοι ἀπὸ τὸ δικαίωμα νὰ κατέχουν ὄπλα. Ἀκόμη ὑποχρεώνονται σὲ ἓνα πλῆθος ταπεινωτικῶν διακρίσεων, πού φτάνουν ἕως τῆ μορφῆ καὶ τὸ χρῶμα τῶν ἐνδυμάτων τους καὶ ἐμποδίζονται νὰ ἔχουν σχέσεις μὲ Μουσουλμάνους.

Οἱ Ἑλληγες εἶναι ἐγκατεστημένοι κυρίως στὴν Πελοπόννησο καὶ τὰ νησιά. Εἶναι ἐργατικοί, μὲ ἀπλᾶ ἤθη, πρᾶοι καὶ φιλόξενοι. Μιλοῦν μὲ μικρὲς διαφορὲς τῆ γλῶσσα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

Μερικοὶ συγγραφεῖς ἀποδίδουν στοὺς Ἑλληγες δειλία καὶ ἄλλα ἐλαττώματα. Ἰσχυρίζονται μάλιστα πὼς γιὰ τοῦτο δὲν ἀξίζει νὰ τοὺς λυπᾶται κανεὶς καὶ νὰ ζητῆ τὴν ἐλευθερίαν τους. Ἐν τούτοις οἱ χαρακτηρισμοὶ αὐτοὶ δὲν εὐσταθοῦν. Τὰ ἐλαττώματα πού μπορεῖ νὰ συναντήσῃ κανεὶς σὲ ἓνα μέρος τῶν Ἑλλήνων ἐφείλονται στὴν τουρκικὴ καταπίεση. Εἶναι λοιπὸν ἀδικο καὶ θάρβαρο νὰ προβάλλῃ κανεὶς τὰ ἀποτελέσματα τῆς δεσποτείας, γιὰ νὰ ζητῆ τὴ συνέχισή της, καὶ νὰ καταδικάζῃ ἓνα λαὸ σὲ αἰῶνια δυστυχία, γιὰτὶ ἀκριβῶς ἢ ὑπερβολὴ τῆς συμφορᾶς ἔχει διαφθεῖρει πρὸς στιγμὴν ἓνα μέρος του. Ὅπωςδὴποτε τώρα ἡ Ἑλλάδα ἀναδύεται ἀπὸ τὰ ἐρείπιά της, θεσπίζει νόμους, μάχεται καὶ θριαμβεῖ. Σὲ λίγο δὲν θὰ βρίσκῃ πιά κατηγόρους.

Ἡ ὀργάνωσις τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος ὀφείλεται σὲ μιὰ Ἑταιρεία, πού ἰδρύθηκε γιὰ τὴ διάδοσις τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ὀρθῶν ἀρχῶν τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ στὴν ὁποία σύντομα γράφτηκαν πολλὲς χιλιάδες μέλη, καὶ μάλιστα ἐπιφανεῖς προσωπικότητες. Ἡ Ἑταιρεία μὲ τὸν καιρὸ συνέλαθε τὸ σχέδιον γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσις τῆς Ἑλλάδας μὲ μέσον τὴν πνευματικὴν τῆς ἀνάπτυξιν. Παντοῦ ἰδρύθησαν βιβλιοθήκες καὶ σχολεῖα, ἀκόμη καὶ στὶς μικρὲς πόλεις καὶ στὰ χωριά. Μὲ τὴν ἀνθησις τῶν ἀρχαίων σπουδῶν οἱ Ἑλληγες ἔκαναν μὲ θλίψιν σύγκρισιν τοῦ παρελθόντος τους μὲ τὸ παρὸν τους καὶ ἐσυνειδητοποίησαν τὴν ἀνάγκην γιὰ τὴν ἀνάστασις τοῦ ἔθνους τους.

Ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις ὑποβοηθήθη ἀκόμη ἀπὸ τὸν ἀνταγωνισμό καὶ τὴν ἀναρχίαν πού ἐπικρατοῦσε στὶς ἐπαρχίες τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατείας. Στὸν ἀγῶνα ἐξ ἄλλου πολὺ μεγάλη ὑπῆρξε ἡ συμβολὴ τῶν ναυτικῶν νήσων Ἰδρας, Σπετσῶν καὶ Ψαρῶν, πού εἶχαν σὸ μεταξὺ πλουτήσῃ ἀπὸ τὸ ἐμπόριον κατὰ τὴ διάρκειαν τῶν προσφάτων πολέμων καὶ τοῦ ναυτικοῦ ἀποκλεισμοῦ στὴ Δύση.

Ἄλλὰ τίθεται τὸ ζήτημα: Ποιά βοήθεια μπορεῖ νὰ περιμένῃ ἡ Ἑλλάδα στὸ σημερινὸ ἀγῶνα τῆς ἀπὸ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Δυνάμεις;

Τὸ πρόβλημα, ἐξηγεῖ ὁ Νικολόπουλος, συνδέεται μὲ τὰ συμφέροντα τῶν Δυνάμεων. Ἡ Ρωσσία διαθέτει πολλὰ ὄπλα, ἀλλὰ λίγα χρήματα, μικρὴ διομηχανία καὶ ἐμπόριο. Ἀκόμη καὶ σὲ περίπτωσιν ποὺ θὰ κατελάμβανε τὴν Κωνσταντινούπολη, δὲ θὰ μπορούσε νὰ ἀποκτήσῃ πολὺ μεγάλη ἐπιρροὴ στὴν Εὐρώπῃ. Ἄλλωστε δὲν εἶναι πιθανὸ ὅτι θὰ διετηρεῖτο ἡ ἐνότητα τῆς αὐτοκρατορίας, ποὺ θὰ περιλάμβανε τὴν Κωνσταντινούπολη, τὴ Βαρσοβία, τὴ Μόσχα καὶ τὴν Πετρούπολη.

Ἡ Ἀγγλία ἀντιθέτως ἔχει ἀνεξάντλητους πόρους, τῶρα μάλιστα τὸ ἐμπόριό τῆς θρῖσκει νέες ἀγορῆς μὲ τὴ χειραφέτησιν τῆς Νότιας Ἀμερικῆς. Ὅπωςδήποτε ἡ Ἀγγλία ζητεῖ νὰ διατηρήσῃ τὸ ἐμπόριό τῆς στὴ Μεσόγειο καὶ εἶναι φυσικὸ κάθε τάσῃ γιὰ ἐξάπλωσιν ρωσικῆ νὰ τῆς προξενῇ σοβαρὰς ἀνησυχίας.

Ὁ σκοπὸς τῆς Ρωσσίας εἶναι ἡ κατάληψιν τῆς Κωνσταντινούπολης καὶ πρόφασιν μόνον ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδας. Πρέπει λοιπὸν ἡ Ἀγγλία νὰ ἐμποδίσῃ τὴ ρωσικὴ κυβέρνησιν νὰ ἐπιτύχῃ τὸ σκοπὸ τῆς, ἀφαιρώντας τῆς τὸ πρόσχημα. Πρέπει μὲ ἄλλα λόγια νὰ πραγματοποιήσῃ τὴ χειραφέτησιν τῶν Ἑλλήνων, ἐξασφαλίζοντας ἔτσι γιὰ πάντα τὸ ἐμπορικὸ μονοπώλιον τῆς Μεσογείου, ποὺ ἡ Ρωσσία θέλει νὰ ἀποκτήσῃ.

Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ὅμως ἡ Ἀγγλία εἶναι σύμμαχος τῆς Τουρκίας καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ἀποδεχθῇ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδας μὲ τὴν ἐκδίωξιν τῶν Τούρκων ἀπὸ τὸ Εὐρωπαϊκὸ ἔδαφος. Ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησιν ἐπομένως δὲν ἔχει ἄλλο μέσον νὰ συνδυάσῃ τὸ ἐμπορικὸ τῆς συμφέρον μὲ τὸ ἐνδιαφέρον τῆς ὑπὲρ τῆς Τουρκίας, παρὰ ἐπιτυχάνοντας ἀπὸ αὐτὴ τὴ δημιουργία ἐνὸς ὁμοσπονδιακοῦ ἐλευθέρου κράτους, ποὺ νὰ περιλαμβάνῃ τὴν Πελοπόννησον καὶ τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου. Πράγματι, πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνσιν φαίνεται ὅτι τείνει σήμερον ἡ ἀγγλικὴ πολιτικὴ.

Πάντως ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴ στάσιν τῆς Ἀγγλίας, οἱ Ἕλληνες λίγα μποροῦν νὰ ἐλπίζουν ἀπὸ τὴ Ρωσσία. Ἄν ἴσως τῆς ζητοῦσαν ἓνα δεσπότη καὶ δὲν εἶχαν προφέρει τῆς λέξεις «ἐλευθερία καὶ σύνταγμα», ἴσως τότε θὰ ἐνδιαφερόταν γιὰ τὴν τύχην τῆς. Καὶ γενικὰ ἐφ' ὅσον κυριαρχεῖ τὸ πνεῦμα τῆς Ἱερᾶς συμμαχίας, δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ τίποτα γιὰ τὴν ἐλευθερία τῆς Ἑλλάδας.

Ἔτσι, καταλήγει, οἱ Ἕλληνες δὲν ἔχουν νὰ ἐλπίζουν παρὰ στοὺς ἑαυτοὺς τοὺς ἢ στὴν Ἀγγλία. Τὰ γεγονότα τῆς Ἑλλάδας ἔδειξαν ἐπίσης ὅτι συνδέονται ἐσωτερικῶς μὲ τὸν ἀγῶνα τῆς Ἱερᾶς συμμαχίας ἐναντίον τοῦ πνεύματος τοῦ αἰῶνος καὶ ἀκόμη περισσότερο μὲ τὸν ἀντα-

γωνισμό μεταξύ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Ρωσσίας, μέσα στὸν ὁποῖο ἡ σταυροφορία κατὰ τῶν φιλελευθέρων δὲν εἶναι παρά ἓνα ἀπλὸ ἐπεισόδιο.

Τὸ ἄρθρο ποὺ ἀναλύσαμε δείχνει καθαρὰ τὰ αἰσθήματα καὶ τὶς ἰδέες τοῦ Νικολόπουλου ἀπέναντι στὰ ἑλληνικὰ πράγματα. Ἀπὸ ὅλους τοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου ξεχωρίζει ἰδιαίτερα τοὺς Ἑλληνας, τῶν ὁποίων διεκτραγωδεῖ τὰ δεινὰ καὶ γίνεται ὁ θερμὸς ἀπολογητὴς ἐναντίον τῶν κατηγορῶν τους. Ἐξετάζοντας τὴ γένεση τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως φαίνεται νὰ συγχέη τὴν Ἐταιρεία τῶν φιλομουσῶν μὲ τὴ Φιλική. Κατὰ τὰ ἄλλα ὅμως ἔχει σαφῆ ἐπίγνωση τῶν ἔρων καὶ τῶν περιστάσεων, ποὺ προκάλεσαν καὶ ὑποβόηθησαν τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα. Ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον παρουσιάζει τὸ τμήμα τοῦ ἄρθρου τοῦ τὸ σχετικὸ μὲ τὴ διεθνή πολιτικὴ ἀπέναντι στὸ ἑλληνικὸ πρόβλημα. Πρόκειται γιὰ μιὰ ἀπὸ τὶς πρὸ διαυγεῖς ἀναλύσεις, ποὺ γράφηκαν στὸ γαλλικὸ τύπο τῆς ἐποχῆς γιὰ τὸ θέμα τοῦτο. Προσωπικὰ δυσπιστεῖ πολὺ ἀπέναντι στὴ Ρωσσία, ἐνῶ ἀντιθέτως στηρίζει ἀρκετὲς ἐλπίδες στὴν Ἀγγλία, χωρὶς ὅμως νὰ ἔχη καὶ ψευδαισθήσεις γιὰ τὶς πραγματικὲς τῆς ἐπιδιώξεις. Στὴ στάση τοῦ αὐτῆ δὲν πρωτοτυπεῖ, ἀλλὰ ἀκολουθεῖ γενικῶς τοὺς φιλελευθέρους τοῦ καιροῦ του. Βρισκόμαστε στὰ 1824, ἐποχὴ ποὺ οἱ φιλελεύθεροι ἔχουν χάσει πιά τὶς αὐταπάτες, ποὺ τοὺς εἶχε γεννήσει ἡ ρωσικὴ πολιτικὴ κατὰ τὸ 1821 καὶ 1822, μὲ τὴν ἐλπίδα ἐνὸς ρωσσοτουρκικοῦ πολέμου, ἐνῶ ἡ προσήλωση τοῦ Τσάρου Ἀλεξάνδρου στὴν Ἑρὰ συμμαχία καὶ τὸ ἀπολυταρχικὸ του καθεστῶς ἔχουν ξαναθερμάνει τὴν παλιά τους ἐχθρότητα ἀπέναντι στὴ Ρωσσία. Ἀντιθέτως ἡ πολιτικὴ τῆς Ἀγγλίας, ποὺ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ κυρίως, κάτω ἀπὸ τὴ διεύθυνση τοῦ Canning, ἀντιτάσσεται στὶς δυνάμεις τῆς Ἑρᾶς συμμαχίας καὶ φαίνεται νὰ εὐνοῖ τὰ ἐπαναστατικὰ κινήματα (Νότιος Ἀμερική, Ἰσπανία, Ἑλλάδα), συναντᾷ τὴν ἐπιδοκιμασία τῶν φιλελευθέρων. Ἴσως ὁ Νικολόπουλος ἐκτὸς ἀπὸ τὶς φιλελεύθερες ἰδέες τοῦ ἐπηρέαζεται στὶς κρίσεις τοῦ ἀπέναντι στὴν πολιτικὴ τῶν δυνάμεων καὶ ἀπὸ τὶς ἑλληνικὲς ἀντιδράσεις. Ἄς μὴ ξεχνᾶμε πὼς καὶ στὴν Ἑλλάδα τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἀνάλογες εἶναι οἱ διαθέσεις, ποὺ ἐπικρατοῦν σχετικὰ μὲ τὴ Ρωσσία καὶ τὴν Ἀγγλία'.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ παραπάνω δημοσιεύματα σὲ περιοδικά, στὸ Νικολό-

1. Εἶναι τὸ πολιτικὸ κλίμα ἀπὸ ὅπου θὰ προέλθῃ τὸ ὑπόμνημα τοῦ Π. Ροδίου τῆς 12 Αὐγούστου 1824 πρὸς τὸν Canning, μὲ τὸ ὁποῖο ἐζητεῖτο ἡ ἀγγλικὴ βοήθεια, καὶ ἀργότερα (24

Ἰουλίου 1825) ἡ πράξη, μὲ τὴν ὁποία τὸ ἑλληνικὸ ἔθνος ἐτίθετο κάτω ἀπὸ τὴ «μοναδικὴ ὑπεράσπιση» τῆς Μεγάλης Βρεταννίας.

πουλο ανήκει πιθανώς και η επιστολή η οποία δημοσιεύθηκε στη «Journal des Débats» της 1ης Ιουλίου 1821 με ημερομηνία Paris le 28 [juin] 1821 και με την υπογραφή Ν. Ρ. Η επιστολή αποτελεί μια πολύ ευγλωττη υποστήριξη του ελληνικού απελευθερωτικού αγώνα, έχει μάλιστα ιδιαίτερη σημασία για την ιστορία των αντιδράσεων του γαλλικού τύπου απέναντι στην ελληνική επανάσταση, γιατί αποτελεί την πρώτη αρθρογραφική εκδήλωση, επάνω στο ζήτημα αυτό της «Journal des Débats», που υπήρξε η πιό έγκυρη ίσως γαλλική έφημερίδα της εποχής και έπαιξε σημαντικό ρόλο στην κίνηση των ιδεών σχετικώς με τα ελληνικά πράγματα.

Ο επιστολογράφος αρχίζοντας υπενθυμίζει την πρόοδο της παλαιάς Ελλάδας και τη συμβολή της στον εκπολιτισμό της Δυτικής Ευρώπης και εξάγει τη σημερινή προσπάθεια των Ελλήνων να αποτινάξουν τον τουρκικό ζυγό. Ακολούθως κατακρίνει τη στάση πολλών ευρωπαϊκών δημοσιογράφων, που συκοφαντούν τον ελληνικόν αγώνα και φτάνουν μάλιστα μέχρι του σημείου να υποστηρίζουν τη νομιμότητα της τουρκικής κυριαρχίας. Ως απάντηση στην τελευταία αυτή άποψη παραθέτει, έπως σημειώνει, αποσπάσματα από το έργο επιφανούς Άγγλου περιηγητού,¹ που υποστηρίζει ότι η τουρκική κατάκτηση δεν έδημιούργησε τίτλους νομιμότητας απέναντι στους Έλληνες, γιατί δεν είχε σαν έπακόλουθο τη συγχώνευση των νικητών και των νικημένων· αντίθετως διατηρήθηκε απόλυτος ο χωρισμός μεταξύ των δύο λαών και οι Μωαμεθανοί παρέμεναν μέχρι τέλους σκληροί τύραννοι των χριστιανών. Η θρησκεία, συνεχίζει ο επιστολογράφος, η δικαιοσύνη, τα ιερά δίκαια της νομιμότητας και της ανεξαρτησίας των εθνών, τα συμφέροντα ακόμη του ευρωπαϊκού πολιτισμού και του ανθρωπισμού συνηγορούν για την υπόθεση των Ελλήνων. Έξ άλλου πώς μπορούμε να ξεχάσωμε ότι η Ελλάδα υπήρξε η κοιτίδα της πνευματικής και ηθικής αγωγής της Ευρώπης, το λίκνο των επιστημών και των τεχνών; Ο ρωμαϊκός πολιτισμός και η αναγέννηση δεν υπήρξαν παρά η αντιγραφή των ελληνικών επιτευγμάτων. Ό,τι υπάρχει πιό μεγάλο, πιό ωραίο και ύψηλό, πιό κατάλληλο να εξυψώσει τις ψυχές, να καλλιεργήσει τα πνεύματα, να διαμορφώσει την καλαισθησία και να έμπνεύσει γενναίόφρονα αισθήματα, βρίσκεται στα ανυπέροβλητα φιλολογικά πρότυπα της έλλη-

1. Ο επιστολογράφος δεν τον κατονομάζει, πρόκειται όμως πράγματι για τον William Eton. Τα αποσπάσματα είναι από το έργο του Ta-

bleau historique, politique et moderne de l'empire othoman στη γαλλική μετάφραση του Lefebvre, τ. II, σ. 82-84.

κῆς ἀρχαιότητος. Ἐς ἐνθαρρύνουμε, καταλήγει, τουλάχιστο μὲ τις εὐχές μας, τοὺς συμπατριῶτες καὶ διαδόχους αὐτῶν τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, στοὺς ὁποίους ὀφείλομε τις πιὸ εὐγενεῖς ἐμπνεύσεις τῶν πρώτων μας χρόνων.

Ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ γραμμένη μὲ πολλὴν ἐπιδειξιότητα, προβάλλει τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα ποὺ μποροῦν νὰ συγκινήσουν τὴν κοινὴ γνώμη γιὰ τὸν ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων καὶ νὰ δικαιώσουν τὸ χαρακτῆρα του. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἔξαρση τῆς προσφορᾶς τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος στὴν ἀνάπτυξη τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ, μεγάλο μέρος ἀφιερώνεται στὸ πρόβλημα τῆς νομιμότητος τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας, ποὺ ἀποτελεῖ ἀπὸ τὴν ἀντίστροφη πλευρὰ τὸ πρόβλημα τῆς νομιμότητος τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Γιὰ νὰ ἀντιληφθοῦμε τὴ σημασία ποὺ εἶχε τὸ θέμα τοῦτο σ' ἐκείνους τοὺς χρόνους, θὰ πρέπει νὰ λάβουμε ὑπ' ὄψη τοὺς ἰδιαιτέρους πολιτικούς ἔρους τῆς ἐποχῆς καὶ τὴ δεσποτεία ποὺ ἀσχοῦσε τότε στὴν Εὐρώπῃ ἢ Ἱερὰ συμμαχία. Εἶναι ἀκόμη χαρακτηριστικό, πρᾶγμα ποὺ δίνει μάλιστα στὴν ἐπιστολὴ πρόσθετη ἀξία, ὅτι ἐδῶ διατυπώνονται γιὰ πρώτη φορὰ ἀπὸ τις στήλες τῆς «Journal des Débats» (μὲ τὴν ἐπιστράτευση τῶν ἀπόψεων τοῦ Eton) οἱ ἰδέες ποὺ θὰ διατυπώσῃ λίγο ἀργότερα γιὰ τὸ πρόβλημα τῆς νομιμότητος, στὰ ἄρθρα του τῆς 20 Σεπτ., 28 Ὀκτωβρ. καὶ 8 Νοεμβρ. 1821 στὴν ἴδια ἐφημερίδα ὁ ἐπιφανὴς Γάλλος δημοσιολόγος καὶ φιλόσοφος Henri de Bonald.

Ἡ ἐφημερίδα δημοσιεύοντας τὴν ἐπιστολὴ προτάσσει ἕνα σύντομο πρόλογο, ὅπου σημειώνει: «Nous insérons la lettre suivante, qui nous est adressée par un savant distingué originaire de Grèce. Si quelques-uns de nos lecteurs trouvaient 1° exagération dans 1° enthousiasme avec lequel un Grec parle de sa patrie, ils le pardonneront facilement à 1° amour du pays et au sentiment que doit lui inspirer la situation terrible de sa patrie».¹

Ἀπὸ τὸν πρόλογο αὐτὸ μαθαίνομε ὅτι ὁ συντάκτης τῆς ἐπιστολῆς ἦταν Ἕλληνας, καὶ μάλιστα διακεκριμένος λόγιος. Τὰ ἀρχικὰ πάλι Ν.Ρ., μὲ τὰ ὁποῖα ὑπογράφεται ἡ ἐπιστολή, μᾶς ὀδηγοῦν στὸ Νικόλαο Πίκοιο ἢ τὸ Νικολόπουλο, ποὺ καὶ οἱ δύο βρισκόταν τὴν ἐποχὴ αὐτὴ στὸ Παρίσι. Γιὰ τὸν Πίκοιο τὸ πρᾶγμα εἶναι αὐτονόητο, ἐφ' ὅσον τὰ γράμματα Ν.Ρ. εἶναι ἀκριβῶς τὰ ἀρχικὰ τοῦ κυρίου ὀνόματός του καὶ

1. Ὁ ἀμφίβολος τόνος τῆς ἐφημερίδας σχετικὰ μὲ τὴν ἑλληνικὴ ἐπανάσταση ὀφείλεται στὸ ὅτι ἡ «Journal des Débats» δὲν ἔχει ἀκόμη αὐτὴν τὴν ἐποχὴ προσχωρήσει στὸ φιλελλη-

νικὸ στρατόπεδο, ἀλλὰ τηρεῖ ἀμφιταλαντευομένη πολιτικὴ. Ἀντιθέτως ἡ ἐφημερίδα αὐτὴ γίνεται λίγο ἀργότερα ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ ἐμπνευσμένα ὄργανα τῶν φιλελλήνων μοναρχικῶν.

του έπωνύμου του. Άλλά έξ ίσου καλά τὰ δύο αὐτὰ γράμματα μποροῦν νὰ δηλοῦν τὸν Νικολόπουλο, ἐφ' ὅσον, ὅπως εἶδαμε, ὁ ἴδιος ἔγραφε πάντοτε αὐτὴ τὴν ἐποχὴ τὸ ὄνομά του σὲ δύο χωριστὲς λέξεις (Nicolo Roulo) καὶ μάλιστα χρησιμοποιοῦσε σὲ συντομογραφία τῆς ὑπογραφῆς του τὰ ἴδια αὐτὰ ἀρχικὰ γράμματα (C.N.P.). Ἀπὸ τοὺς δύο αὐτοὺς λογίους τὸ πιθανώτερο εἶναι ὅτι ὁ ἐπιστολογράφος εἶναι ὁ Νικολόπουλος. Ἐνδειξη γι' αὐτὸ φαίνεται πὼς εἶναι ὁ χαρακτηρισμὸς του ἀπὸ τὴν ἐφημερίδα ὡς «savant distingué». Βέβαια κατ' ἀρχὴν ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτὸς εἶναι περισσότερο μία φιλοφρόνηση καὶ δὲν ἀνταποκρίνεται ἄλλωστε στὴν προσωπικότητα τοῦ Νικολόπουλου. Ἐν τούτοις μποροῦσε, νὰ ἀπεδοθῆ αὐτὴ τὴν ἐποχὴ πολὺ εὐκολώτερα σ' αὐτὸν παρά στὸν Πίκκολο. Ὁ Νικολόπουλος εἶναι ἤδη 35 ἐτῶν, ἔχει ἀρχίσει τις φιλολογικὲς του δημοσιεύσεις, συνεργάζεται σὲ γαλλικά, ἀλλὰ καὶ σὲ ἀγγλικά καὶ γερμανικά περιοδικά, ἔχει χρηματίσει καθηγητῆς στὸ Athenée de Paris, ὑπηρετεῖ ἤδη στὴ βιβλιοθήκη τοῦ Institut de France, συνεργάζεται στὴ σύνταξη τῆς ἐγκυκλοπαιδείας τοῦ Michaud καὶ σχετίζεται μὲ πολλοὺς γάλλους λογίους. Ὁ Πίκκολος ἐξ ἄλλου εἶναι μόνον 29 ἐτῶν, ἔχει ἔρθει πρὶν ἀπὸ λίγα χρόνια στὸ Παρίσι καὶ δὲν ἔχει δώσει ἀκόμη τὸ μετέπειτα ἀξιόλογο ἔργο του, οὔτε φαίνεται νὰ ἔχη γίνεи ἀκόμη γνωστὸς στοὺς γαλλικοὺς κύκλους. Εἶναι ἐνδεικτικὸ ὅτι οἱ γαλλικὲς ἐγκυκλοπαιδεῖες καὶ μεταγενέστερης ἀκόμης ἐποχῆς δὲν τὸν μνημόνευαν καὶ, ἐνῶ ἀντιθέτως ἀφιερῶνουν ἀρκετὸ χῶρο στὸ Νικολόπουλο¹.

Ὅπωςδὴποτε δυσκολίες δημιουργεῖ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Νικολόπουλος ἐμφανίζεται νὰ δημοσιεῖ ἐπιστολὴ σὲ μοναρχικὴ ἐφημερίδα, ἐνῶ ὁ ἴδιος ἦταν φιλελεύθερος καὶ καταχωροῦσε γενικῶς τὰ δημοσιεύματά του στὸ φιλελεύθερο τύπο. Βέβαια ἀσφαλῆς ἀπάντηση σὲ τοῦτο δὲ φαίνεται νὰ μπορῆ σήμερα νὰ δοθῆ. Δὲν θὰ ἦταν ὅμως ἄτοπο νὰ υποθέσωμε, ὅτι ἴσως ὁ Νικολόπουλος συνδεόταν μὲ τὴ σύνταξη τῆς ἐφημερίδας, ὅπως ἀφήνει νὰ διαφανῆ ἡ φιλοφρόνηση ποὺ τοῦ ἀπευθύνεται στὸν πρόλογο ἢ ἀκόμη ὅτι ἐπροτίμησε τὴ «Journal des Débats», γιὰ νὰ μπορέση νὰ ἀκουσθῆ ἡ συνηγορία του γιὰ τὸν ἐλληνικὸν ἀγῶνα καὶ στὴν «ἀντίπεραν ὄχθη», στὸν κόσμον δηλαδὴ τῶν φωτισμένων μοναρχικῶν, ποὺ ἀπευθυνόταν ἡ σοβαρὴ αὐτὴ ἐφημερίδα.

1. Βλέπε π. χ.: *Biographie Universelle ancienne et moderne* τοῦ Michaud (ὅπου ὁ Νικολόπουλος ἀποκαλεῖται ἐπίσης savant), β' ἔκδοση, τομ.

31 σ. 561-62. *Nouvelle biographie générale* τόμ. 38 σ. 10-11 καὶ *Biographie universelle des musiciens* τοῦ F. J. Fétis.

Ἐν τούτοις τὸ πάρα πάνω ἐρωτηματικὸ δὲν εὐνοεῖ τὴν ἀπόδοση τῆς ἐπιστολῆς στὸν Πίκκολο, γιατί κι' αὐτὸς ἀνήκει στοὺς κύκλους τῶν φιλελευθέρων καὶ ἐπομένως ἰσχύουν καὶ στὴν περίπτωσή του οἱ ἴδιες δυσκολίες. Ἔτσι ἡ ἐκδοχὴ ἔτι ὁ Νικολόπουλος εἶναι ὁ συντάκτης τῆς ἐπιστολῆς ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένῃ ἡ πιὸ ἰσχυρή.

Τὸ ὄνομα τοῦ Νικολόπουλου ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἄρθρα του τὸ συναντᾶμε μιὰ φορὰ σὲ μιὰ ἀγγελία, πὺ μᾶς πληροφορεῖ γιὰ τὶς βιοτικὲς του μέριμνες στὸ Παρίσι. Πρόκειται γιὰ μιὰ ἀνακοίνωση γιὰ παραδόσεις μαθημάτων, δημοσιευμένη στὴ φιλολογικὴ καὶ σατυρικὴ ἐφημερίδα συγκεκαλυμμένων φιλελευθέρων τάσεων «Le Diable boiteux» τῆς 8 Ἰανουαρίου 1824, σὲ μορφή σύντομου ἄρθρου μὲ τὸν τίτλο «Cours de langue grecque».

«M. Nicolo Poulou, de Smyrne, attaché à la Bibliothèque de l' institut royal de France, ancien professeur de l' Athenée de Paris, etc., ouvrira cet hiver dans le quartier de l' école de Médecine, un cours raisonné de langue et de littérature grecque, d' après une méthode extrêmement simple et facile, dont il se sert depuis dix-sept ans, pour ses élèves, et qui leur épargne beaucoup de temps et de dépenses». Ἀκολουθῶς ἐξηγεῖται ἔτι ἡ ἐπιθυμία του νὰ εἶναι χρήσιμος στοὺς ἐραστὲς τῆς γλώσσας τοῦ Ὀμήρου, τὸν ὠθεῖ νὰ τοὺς προσφέρῃ τοὺς πιὸ εὐνοϊκοὺς ὄρους. Ἔτσι γιὰ τοὺς περισσότερο εὐνοημένους οἰκονομικὰ μαθητὲς του ὀρίζει τὰ δίδακτρα σὲ 10 φράγκα τὸ μῆνα, ἐνῶ γιὰ τοὺς ἄλλους τὰ μισά. «On s' en rapporte à la bonne foi des jeunes gens qui ont le désir d' apprendre la plus belle des langues», προσθέτει.

Καὶ ἡ ἀνακοίνωση συνεχίζει : «M. N. joindra à son cours quelques notions sur la musique grecque, appliquée à des vers d' Homère et de Sophocle, selon la prosodie et le rythme des anciens. Il prouvera par des exemples multipliés, que pour savoir lire les poètes grecs, et pour en sentir l' harmonie, il faut être versé dans la musique ancienne et moderne».

Τέλος ἀναφέρεται ἔτι τὰ μαθήματα θὰ δίνονται τρεῖς φορές τὴν ἐβδομάδα καὶ σημειώνεται ὁ τόπος, ἔπου γίνονται οἱ ἐγγραφές: Τὸ πρῶν ἀπὸ τὶς 7 ἕως τὶς 9 στὸ σπίτι τοῦ Νικολόπουλου (Notre-Dame-des-Victoires, n° 11) καὶ ἀπὸ τὶς 12 τὸ μεσημέρι ἕως τὶς 4 τὸ ἀπόγευμα στὴ Βιβλιοθήκη τοῦ Ἰνστιτούτου.

Ἰωάν. Κ. Δημάκης